

ВІДОМІ-НЕВІДОМІ ІМЕНА: ЯРОСЛАВ БАРНИЧ, ПОВЕРНЕННЯ

KNOWN AND UNKNOWN NAMES: YAROSLAV BARNYCH, RETURNING

У статті висвітлено життєвий та творчий шлях талановитого представника української діаспори за кордоном композитора Ярослава Васильовича Барнича та перспективи ознайомлення із його творчим спадком на уроках музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти.

Професія вчителя передбачає постійне перебування у стані саморозвитку та самовдосконалення. Видатний український педагог В. Сухомлинський у своїх працях неодноразово зазначав, що для того, щоб бути вчителем, який має авторитет серед своїх вихованців, потрібно бути високоосвіченою людиною, багато читати, відвідувати концерти і театральні вистави, постійно удосконалювати свої знання.

Вектор розвитку особистості педагога залежить від багатьох обставин: інтенсивного поширення інноваційних комп'ютерних технологій, реалізації завдань згідно нових програм, а інколи і від політичних колізій. Зокрема, ситуація, яка склалася в українській музичній освіті після повномасштабного вторгнення і початку військових дій зі сторони росії у 2022 році, призвела до того, що вчителі музики стали пізнавати нове через пошуки альтернативної заміни творів російських композиторів.

Підходи до викладання уроків музичного мистецтва круто розвернулися на 180°. Підручники, якими так гордилася нова українська школа, в одну мить стали неактуальними, адже усі вони були створені на основі вивчення творчості П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, С. Прокоф'єва, Д. Кабалевського та багатьох інших російських композиторів. Разом з тим, відсутність ворожої музичної культури на уроках мистецтва відкрила нові перспективи для вивчення творів багатьох композиторів, які були незаслужено віднесені на другий план. Серед таких композиторів є славний представник карпатського краю Ярослав Васильович Барнич, який через життєві обставини змушений був емігрувати за кордон, через що потрапив у немилість до радянської влади.

Автори статті переконані, що ознайомлення школярів із творчим доробком мало-знайомих українських композиторів значно розширить кругозір здобувачів освіти усіх рівнів, дасть змогу в черговий раз пересвідчитись у багатстві нашої національної культури.

Ключові слова: Ярослав Барнич, українська діаспора за кордоном, урок музичного мистецтва, вчитель музики, музична культура.

The article highlights the life and creative path of the talented composer of the Ukrainian diaspora abroad, Yaroslav Barnych, and the prospects for familiarizing with his creative heritage in music lessons at general secondary education institutions.

The profession of a teacher requires a constant state of self-development and self-improvement. The outstanding Ukrainian teacher V. Sukhomlynskyi repeatedly noted in his writings that in order to be a teacher who has authority among his pupils, one must be a highly educated person, read a lot, attend concerts and theatre performances, and constantly improve one's knowledge.

The vector of the development of a teacher's personality depends on many circumstances: the intensive spread of innovative computer technologies, the implementation of tasks according to new programs, and sometimes political conflicts. In particular, the situation that developed in Ukrainian music education after the full-scale invasion and the start of military operations by Russia in 2022 led to the fact that music teachers began to learn new things through the search for alternative replacements for the works of Russian composers.

Approaches to teaching music lessons have taken a 180° turn. Textbooks, which the new Ukrainian school was so proud of, became irrelevant in an instant, because they were all created on the basis of studying the works of P. Tchaikovsky, M. Rimsky-Korsakov, S. Prokofiev, D. Kabalevsky and many other Russian composers. At the same time, the absence of a hostile musical culture in art classes opened up new perspectives for studying the works of many composers who were undeservedly relegated to the background. Among such composers is the famous representative of the Carpathian region, Yaroslav Barnych, who was forced to emigrate abroad due to life circumstances, because of which he fell into "disfavour" with the Soviet authorities.

The authors of the article are convinced that familiarizing schoolchildren with the creative work of little-known Ukrainian composers will significantly expand the horizons of students of all education levels, will allow them to once again see the richness of our national culture.

Key words: Yaroslav Barnych, Ukrainian diaspora abroad, musical art lesson, music teacher, musical culture.

УДК 781.971

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/76.19>

Жорняк Б.Є.,

канд. пед. наук,

завідувачка кафедри музичного мистецтва

Комунального закладу вищої освіти

«Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

Ткачук С.М.,

викладач-методист,

викладач методики музичного

виховання кафедри музичного

мистецтва

Комунального закладу вищої освіти

«Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

Юрчук О.М.,

викладач-методист,

викладач музично-теоретичних освітніх

компонентів кафедри музичного

мистецтва

Комунального закладу вищої освіти

«Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Мистецтво володіє великими можливостями для емоційного, творчого, морально-естетичного розвитку та виховання особистості. Разом із тим, музика не тільки збагачує емоційну сторону життя людини, а й дає можливість досягнути цілісності всіх складових особистісного розвитку. Вивчення творчості маловідомих композиторів на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти сприятиме зростанню інтелектуального потенціалу здобувачів освіти та розширенню їх світогляду в області музичної культури.

Аналіз наукових публікацій. Творчий спадок композиторів української діаспори за кордоном висвітлюється в наукових доробках О. Гайського, А. Калениченко, Д. Кота, Ю. Осмачко, Н. Синкевич, Л. Турчак, Л. Філоненка та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В численних наукових працях сучасних музикознавців та педагогів відсутній аналіз творчої спадщини Ярослава Барнича в контексті вивчення його творчості в закладах загальної середньої освіти на уроках музичного мистецтва.

Мета статті – висвітлити життєвий та творчий шлях талановитого представника української діаспори композитора Ярослава Барнича, ознайомити вчителів музичного мистецтва із творчістю малознаного митця, який багато років прославляв у своїх доробках рідну Україну за кордоном, проте його твори були заборонені для виконання на Батьківщині.

Виклад основного матеріалу. Інтегрований підручник «Мистецтво» для першого класу (автори Л. Масол, О. Гайдамака, О. Колотило) у процесі вивчення теми «Мої друзі» пропонує учням прослухати невеликий музичний твір Я. Барнича «Коник» [1, с. 7]. Коротенька п'єса ніби переносить нас на літній луг, де по нескошеній траві гарцює маленький коник, б'є копитом і радіє сонячній днині.

Ще зовсім донедавна ім'я автора цього твору було маловідоме українським пошанувачам музики. І мало хто знав, що популярна пісня-танго «Гуцулка Ксеня», яку досить довго приписували іншому автору, також належить перу Ярослава Барнича, композитора, який прославляв своєю творчістю рідну землю далеко за її межами [3].

У складні для України роки, коли придушувалися найменші прояви свободи слова, під найсуворішою забороною було висвітлення творчої діяльності так званих «зрадників народу» – емігрантів, які покидали рідний край та з певних причин виїжджали за кордон. Радянська влада забороняла виконувати і слухати твори композитора Ярослава Барнича, тому досить тривалий час про нього не було жодних згадок, хоча доробок митця містить 4 оперети, чимало хорових творів (серед яких заслуговують на увагу хори на вірші Т. Шевченка), а також симфонічна сюїта і мелодрама «Батурин», пісні-танго, твори для дітей та ін.

Як зазначає В. Чайка, «формування пласту музичної культури у країнах емігрування українців, пов'язаного з професійною музичною майстерністю та композиторською і виконавською творчістю, активно припадає на ХХ століття, коли в повоєнний час значна частина творчої професійної інтелігенції покидала межі радянської України» [5, с. 111].

Популярний в Америці композитор, основоположник української модерної оперети, для радянської влади вважався зрадником, бо життєві обставини змусили його стати емігрантом. І тільки в часи незалежності України відкрилися для нас нові імена талановитих представників закордонної української мистецької діаспори, серед яких – ім'я славного сина чудового карпатського краю Ярослава Барнича.

Ярослав Барнич народився 30 вересня 1896 року у мальовничому селі Балинці Снятинського району Івано-Франківської області. Батько майбутнього композитора був директором місцевої школи, вимогливим як до себе, так і до своїх вихованців. Саме від батька Василя маленький Славко успадкував невичерпну працелюбність,

наполегливість у досягненні мети, а від матері Юліани – талант до музикування. Цей талант проявився в роки навчання в Коломийській гімназії: хлопчик почав учитися грати на скрипці у відомого коломийського педагога Й. Шнабеля, співати в хорі, а вже згодом і сам організував камерний хор, залучивши до нього своїх друзів та однокласників.

Першими композиторськими спробами Ярослава були думка і коломийка для фортепіано ля-мінор «Під сумну годину», вальс до-мінор для фортепіано «Oblitus...», вальс соль-мінор для скрипки соло «Забутий», вальс ре-мінор для фортепіано під назвою «Згадка-туга».

У 13-річному віці юного Ярослава Барнича, вже знаного музиканта, запрошують у Печеніжин диригувати оркестром у постановці опери видатного українського композитора Миколи Лисенка «Наталка Полтавка».

В кінці ХІХ – на початку ХХ століття у Галичині вирувало активне музичне життя: створювалися аматорські театри, міщани різних соціальних груп із задоволенням відвідували створені за європейськими аналогами розваги – «балі», «фестини» (розваги під відкритим небом), «танці», «кабаре», «оперетки», «водевілі».

Мирне життя обірвала Перша світова війна. Без краплі вагань 17-річний юнак, Ярослав Барнич стає бійцем Українського війська січових стрільців. Захищаючи від ворога рідну землю, талановитий митець в перерві між боями організовує струнний квартет Українських січових стрільців, а вже через два роки стає диригентом Українського театру товариства «Руська бесіда» у Львові. В репертуарі театру були відомі постановки вистав: «Хата за селом», «Гриць», «Наталка Полтавка», «Катерина», «Галька» та багато інших п'єс, поставлених на основі творчості Т. Шевченка, І. Котляревського, І. Франка.

Поєднуючи професійну діяльність і навчання, Ярослав удосконалює свою гру на скрипці та диригентські навички у професора Е. Зуни. Після завершення війни він стає студентом Львівського вищого музичного інституту імені Миколи Лисенка, де займається у класі Василя Барвінського. Після успішних років навчання митець працює музичним керівником «Українського театру», оркестровим диригентом театру в Ужгороді та викладає музику в Самбірській школі.

Ярослав Барнич був людиною з багатогранними інтересами та європейською освітою: композитор, диригент, скрипаль, педагог, продовжив своє навчання у Відні. Окрім музики він цікавився філософією (був слухачем філософського факультету Львівського університету), стажувався в Берліні на курсах «Стерншес Консерваторіум» у класі професора Вільгельма Гросса.

Музична діяльність Ярослава Барнича продовжилась у Станіславі, куди композитор переїхав

у 1929 році. Тут на світ з'явилися його популярні пісні-танго «Ой, соловію», «Хлопче мій, хлопче», «Чи тямиш?», «Ще раз» та популярна «Гуцулка Ксеня». Очевидці зазначають, що саме цю пісню Барнич присвятив 17-річній миловидній красуні, дочці священика Ксенії Клиновській, в яку 36-річний композитор закохався, наче хлопчисько [6].

Пісня швидко набула популярності: її співали, переписуючи та передаючи ноти із рук в руки. За мотивами пісні у 1938 році композитором була створена однойменна оперета, прем'єра якої мала відбутися у місті Косові [7]. Проте цього не сталося, бо влада вгледіла у змісті оперети політичні мотиви, які, на її думку, містили протестні настрої.

У творчому доробку композитора 4 оперети – «Дівча з Маслосоюзу», «Шаріка», «Пригода в Черчі» та «Гуцулка Ксеня». Сюжет оперети «Шаріка» побудований на основі розповіді про визвольну боротьбу січових стрільців.

У період німецької окупації композитор працював диригентом Львівської опери. В листопаді 1943 року в приміщення Станіславського драматичного театру, куди львівська трупа приїхала на гастролі із оперетою «Шаріка», увірвалися гестапівці. Перекривши усі входи і виходи театру, фашисти провели масові арешти. Серед 29 арештантів-заручників опинився і автор оперети та керівник оркестру Ярослав Барнич. Через 3 дні після арешту без жодного розслідування 28 осіб було розстріляно. Доля подарувала життя лише останньому – Ярославу Васильовичу Барничу. За одну мить від пережитого стресу композитор посивів.

У 1944 році митець емігрує до Німеччини, а згодом – до Сполучених Штатів Америки. Заокеанське життя не було легким, проте талант композитора знайшов своїх шанувальників: Барнич напружено працював, організовуючи хорові колективи, згуртовуючи навколо себе талановитих земляків. Результатом плідної праці Українського хору імені Тараса Шевченка під художнім керівництвом Ярослава Барнича стали гастрольні поїздки Сполученими Штатами із концертними програмами, на яких народна пісня пропагувалася не тільки серед української діаспори, але й серед місцевого населення.

Концерти хорового колективу маестро були настільки популярними, що у 1961 році митця запросили зорганізувати урочисту програму до 100-ліття із дня пам'яті Тараса Шевченка та виступити на відкритті пам'ятника великому поету в канадському місті Вінніпег. Для цієї події Барнич зумів об'єднати 300 співаків і 80 музикантів. Після шаленого успіху влаштованого дійства диригента оголосили Почесним громадянином міста.

На своє 70-річчя у 1966 році Ярослав Барнич отримав багато поздоровлень, серед яких надзвичайно цінними були вітальні слова із уст Папи Римського Павла VI та глави Української

греко-католицької церкви Йосифа Сліпого. Представники української діаспори вручили композитору найвищу музичну відзнаку – «Золоту батуту», виготовлену із покритої золотом слонової кістки, а 23 квітня у штаті Огайо було оголошено «Днем Барнича». А вже зовсім скоро, в перший день літа 1966 року, композитора не стало.

На батьківщині Ярослава Барнича у селі Балинці та в Івано-Франківську на 115-річницю від дня народження митця були відкриті меморіальні дошки, його ім'я носять Джурівська школа мистецтв та лицей у селі Балин; існує Асоціація митців Покуття імені Ярослава Барнича.

Оперета Ярослава Барнича «Гуцулка Ксеня» на сьогоднішній день є в репертуарі багатьох творчих колективів театрів і користується шаленою популярністю серед глядачів [2].

За мотивами цієї легендарної оперети кінорежисерка та сценаристка Олена Дем'яненко зняла фільм, який вийшов на екрани України у 2019 році [4]. Цей фільм побачили у кінотеатрах багатьох країн світу – в Європі й Америці, Азії, В'єтнамі, Таїланді. Гуцульське танго у фільмі звучить у виконанні фрік-кабаре Dakh Daughters. У тому ж 2019 році фільм отримав почесну нагороду Grand-Prix Atami Film Festival у Японії, а також нагороджений двома «Золотими Дзиґами» Української кіноакадемії.

Висновки. Для ознайомлення школярів із творчістю Ярослава Барнича на уроках музичного мистецтва в початкових класах закладів загальної середньої освіти доцільним буде прослуховування невеликих за обсягом та доступних для дитячого сприймання п'єс «Трембіта», «Коник». У середніх класах варто приділити увагу вивченню пісні-танго «Гуцулка Ксеня», продемонструвати фрагменти однойменного фільму, переглянути фрагменти оперети.

Сучасним музикознавцям належить ще досить чимало попрацювати, щоб відновити імена несправедливо забутих талановитих представників української музичної культури, серед яких почесне місце посідає Ярослав Васильович Барнич.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: підруч. інтегр. курсу для 1 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2023. 144 с.
2. Оперета «Гуцулка Ксеня» на Operafest-Tulchyn. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9B30geZM1AQ> (Дата звернення 14.10.2024).
3. Справжнього автора «Гуцулки Ксені» повернуто із забуття. URL: <http://surl.li/yiiqnh> (Дата звернення 14.10.2024).
4. У повторний прокат виходить фільм «Гуцулка Ксеня». URL: https://zaxid.net/u_povtorniy_prokat_vihodit_film_gutsulka_ksenya_n1593716 (Дата звернення 14.10.2024).
5. Чайка В. В. Композиторська творча діяльність представників північноамериканської української

діаспори другої половини ХХ ст. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки.* Том 30 (69). № 4. 2019. С. 111–116.

6. Ярослав Барнич. URL: https://uahistory.com/topics/famous_people/5249 (Дата звернення 14.10.2024).

7. Ярослав Барнич – батько модерної української оперети і автор «Гуцулки Ксені». URL: <https://dyvys.info/2021/03/28/yaroslav-barnych-batko-modernoji-ukrayinskoyi-operety-i-avtor-gutsulky-kseni/> (Дата звернення 14.10.2024).